

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยระบุว่าภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต ตลอดจนการทบทวนผลการพัฒนา และสถานะของประเทศไทยได้สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างการพัฒนาของประเทศไทยที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และอ่อนไหวต่อผลกระทบจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, หน้า 15) ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวหันมาทบทวนกระบวนการพัฒนาในทิศทางที่พึ่งตนเองและภูมิคุ้มกันมากขึ้น โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง” เป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปในทางสายกลาง บนพื้นฐานคุณภาพเชิงพลวัตของการพัฒนาที่เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเอง กับความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรู้” ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยรวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จากการที่ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับสภาพเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน ส่งผลให้พฤติกรรมกรรมการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนไปเมื่อมีพัฒนาการทางสังคมมากขึ้น ผู้คนเริ่มยึดถือวัตถุนิยม จะเห็นได้จากทุกหลังคาเรือนไม่ว่าจะในเมืองหรือในชนบทจะมีความต้องการในเรื่องของการดำเนินชีวิตไม่สิ้นสุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข้าวของเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกที่เกินความพอดี ความฟุ่มเฟือย ไม่มีความประหยัดทั้งเงินทอง และในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้รูปแบบของสังคมเปลี่ยนไปจากในอดีต ซึ่งคนในอดีตนั้นสามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยยึดคำว่า “พอเพียงและเพียงพอ” แต่คำคำนี้ไม่สามารถนำมาใช้ได้กับการดำรงชีพของคนในยุคปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัส เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เมื่อวันที่เฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งได้มีการขานรับนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติกันหลายหน่วยงาน แต่คนส่วนมากมักเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของเกษตรกรในชนบทเท่านั้น แต่แท้ที่จริงผู้ประกอบการอื่น เช่น พ่อค้า ข้าราชการ และพนักงานบริษัทต่าง ๆ สามารถนำแนวพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ทรงได้มีมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมว่า “ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่เท่านั้น จะพอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ” จากนั้นได้ทรงขยายความ คำว่า “พอเพียง” เพิ่มเติมต่อไปว่า หมายถึง “พอมีพอกิน” พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี” และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ตรัสไว้อีกว่า “ประเทศไทยสมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้อิสระ ไม่มีพอมีพอกินจึงจะต้องเป็นนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ” พระองค์ทรงเปรียบเทียบคำว่า พอเพียง กับคำว่า Self-Sufficiency ว่า “Self-Sufficiency” นั้น หมายความว่าผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นไปตามที่เค้าเรียกว่า ยืนบนขาของตัวเอง แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มี ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข

พอเพียงนี้อาจจะมี มีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติงานก็พอเพียง ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ ก็แปลว่า “ความพอประมาณและความมีเหตุผล” (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550)

นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะอยู่มั่นคง ได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป หลักการพึ่งตนเอง หากขยายความออกไป เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพระราชดำรัสที่พระราชทานให้ประชาชนดำเนินตามวิถีแห่งการดำรงชีพที่สมบูรณฺ์ สานติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ และใจตนเป็นที่สำคัญ ซึ่งที่พระองค์ทรงรับสั่งมานั้นแท้ที่จริง คือ วิถีชีวิตไทยนั่นเอง วิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี ซึ่งสามารถยึดหลักสำคัญของความพอดีได้ 5 ประการ คือ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550)

1. ความพอดีด้านจิตใจ
2. ความพอดีด้านสังคม
3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี
5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ

จากหลักการดังกล่าว สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยจะพัฒนาได้ ย่อมขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องนำหลักการเหล่านั้นมาสู่การปฏิบัติ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ควรทำการศึกษา และเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขวิถีในการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาประเทศชาติตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้วิจยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อประชาชนทุกคนในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ของชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในสังคมเมือง และสังคมชนบท
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างประชาชนในสังคมเมือง ตามสถานภาพที่แตกต่างกันทางด้าน เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน
3. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างประชาชนในสังคมชนบท ตามสถานภาพที่แตกต่างกันทางด้าน เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน
4. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างประชาชนในสังคมเมือง และสังคมชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยแบ่งออกได้ ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง จำนวน 150,716 คน โดยอำเภอเมือง จังหวัดตรังแบ่งการปกครองท้องที่เป็น 14 ตำบล 2 เทศบาล คือ เทศบาลนครตรัง เทศบาลตำบลคลองเต็ง และ 14 องค์การบริหารส่วนตำบล (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, 2552)
2. กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างจากการคำนวณขนาดจากสูตรของ Yamane (1967) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่จะศึกษาเพียง 2 ตำบล คือ กลุ่มประชากรที่อาศัยในเขตเมือง 200 คน คือ เขตเทศบาลนครตรัง และกลุ่มประชากรที่อาศัยในเขตชนบท 200 คน คือ เขตองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำผุด ซึ่งเป็นตำบลที่มีลักษณะความเป็นสังคมชนบท

3. ตัวแปร ที่ใช้ในการศึกษา ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และพื้นที่ที่พักอาศัย

ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 5 ประการ คือ (1) ความพอดีด้านจิตใจ (2) ความพอดีด้านสังคม (3) ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (4) ความพอดีด้านเทคโนโลยี และ (5) ความพอดีด้านเศรษฐกิจ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ประชาชนสังคมเมืองที่มีสถานภาพแตกต่างกันทางด้าน เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และพื้นที่ที่พักอาศัย มีสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

2. ประชาชนสังคมชนบทที่มีสถานภาพแตกต่างกันทางด้าน เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และพื้นที่ที่พักอาศัย มีสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

3. ประชาชนสังคมเมืองกับประชาชนสังคมชนบทมีสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย มีดังนี้

1. สภาพการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติตนของประชาชนให้ดำเนินไปทางสายกลาง อยู่บนพื้นฐานของตัวเอง สามารถพึ่งตนเองได้ และดำเนินชีวิตอย่างพอกิน พอใช้ พอจ่าย โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะประเมินค่าเป็น 5 ระดับ ดังนี้ ระดับ 5 คือ ปฏิบัติมากที่สุด ระดับ 4 คือ ปฏิบัติมาก ระดับ 3 คือ ปฏิบัติปานกลาง ระดับ 2 คือ ปฏิบัติน้อย และระดับ 1 คือ ปฏิบัติน้อยที่สุด โดยแบ่งออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

1.1 ความพอดีด้านจิตใจ หมายถึง ต้องเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม

1.2 ความพอดีด้านสังคม หมายถึง มีการความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักผนึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานราก ที่มั่นคงและแข็งแรง

1.3 ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนต่อไป

1.4 ความพอดีด้านเทคโนโลยี หมายถึง รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการ และควรพัฒนาเทคโนโลยี จากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเรา

1.5 ความพอดีด้านเศรษฐกิจ หมายถึง เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกิน สมควรตามอัตภาพ และฐานะของคน

2. ประชากรในจังหวัดตรัง ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลนครตรัง และประชาชนที่อาศัยอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำผุด ซึ่งมีสถานภาพส่วนบุคคล ดังต่อไปนี้

2.1 เพศ หมายถึง เพศของประชาชนที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลนครตรัง และประชาชนที่อาศัยอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำผุด โดยแบ่งเป็น ชาย หญิง

2.2 อายุ หมายถึง อายุจริงนับตั้งแต่เกิดถึงปัจจุบันของประชาชนที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม (1) อายุไม่เกิน 25 ปี (2) อายุมากกว่า 25-35 ปี (3) อายุมากกว่า 35-45 ปี (4) อายุมากกว่า 45-55ปี และ (5) อายุ 55 ปีขึ้นไป

2.3 สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพการใช้ชีวิตครอบครัวของประชากรที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ (1) โสด (2) สมรส และ (3) หม้าย

2.4 ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของประชาชนที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) ระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (2) มัธยมศึกษาตอนต้น/ปลาย หรือ ปวช. (3) ปวส./อนุปริญญา และ (4)ปริญญาตรี ขึ้นไป

2.5 อาชีพ หมายถึง ประเภทของอาชีพของประชาชนที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (2) ค้าขาย/ประกอบธุรกิจ (3) พ่อบ้าน/แม่บ้าน (4) เกษตรกรรม (5) รับจ้างทั่วไป และ (6) อื่น ๆ (ระบุ)

2.6 รายได้ต่อเดือน หมายถึง รายได้ของประชาชนที่พักอาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง ที่ได้รับต่อเดือน ได้แก่ (1) ไม่เกิน 10,000 บาท (2) 10,001-15,000 บาท (3) 15,001-20,000 บาท และ (4) 20,001 บาทขึ้นไป

2.7 พื้นที่ที่พักอาศัย หมายถึง บริเวณหรือถิ่นที่พักอาศัยของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ในเขตเทศบาลนครตรัง (เขตเมือง) และ (2) เขตองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำผุด (เขตชนบท)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ใช้เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐเอกชนในการดำเนินงานเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน จังหวัดตรัง